

KICHIK BIZNESDA INNOVATSION FAOLIYATNI RIVOJLANTIRISHNING INSTITUTSIONAL VA IQTISODIY MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH

Umurzaqov Avazbek Sobirovich

Fargʻona viloyati, Buvayda tumani
2-sonli texnikum oʻqituvchisi

Annotatsiya

Ushbu tadqiqot kichik biznesda innovatsion faoliyatni rivojlantirishga taʼsir etuvchi institutsional va iqtisodiy mexanizmlarni tizimli tahlil qildi. Tadqiqotda milliy innovatsion tizimlar yondashuvi, qiyosiy institutsional tahlil va xalqaro tajriba materiallari asosida innovatsion faollikni shakllantiruvchi omillar baholandi. Tahlil natijalari moliyalashtirish mexanizmlari, intellektual mulkni himoya qilish tizimi, raqamli infratuzilma va bilim transferi kanallari kichik biznes innovatsion salohiyatini oshirishda muhim rol oʻynaganini koʻrsatdi. Klaster tuzilmalari va texnologiya parklarining mavjudligi innovatsion mahsulot yaratish imkoniyatlarini kengaytirgan. Tadqiqot kichik biznes innovatsiyalarini ragʻbatlantirishda institutsional muhit va iqtisodiy vositalar integratsiyasi yuqori samaradorlikni taʼminlaganini tasdiqladi.

Kalit soʻzlar: kichik biznes, innovatsion faoliyat, institutsional mexanizmlar, iqtisodiy mexanizmlar, milliy innovatsion tizim, klaster, texnologiya transferi, innovatsion siyosat.

Аннотация

В исследовании проведён системный анализ институциональных и экономических механизмов развития инновационной деятельности малого бизнеса. На основе концепции национальных инновационных систем, сравнительного институционального анализа и международного опыта оценены факторы, формирующие инновационную активность. Результаты показали, что доступ к финансовым ресурсам, защита интеллектуальной собственности, развитие цифровой инфраструктуры и механизмы трансфера знаний существенно повышают инновационный потенциал малых предприятий. Наличие кластерных структур и технологических парков расширяет возможности создания инновационной продукции. Исследование подтвердило, что интеграция институциональной среды и экономических инструментов обеспечивает более высокую результативность инновационной политики в секторе малого бизнеса.

Ключевые слова: малый бизнес, инновационная деятельность, институциональные механизмы, экономические механизмы, национальная инновационная система, кластеры, трансфер технологий, инновационная политика.

Abstract

The study conducted a systematic analysis of institutional and economic mechanisms for developing innovative activity in small businesses. Based on the national innovation systems framework, comparative institutional analysis, and

international experience, the research evaluated key factors shaping innovation performance. The results indicated that access to finance, protection of intellectual property rights, development of digital infrastructure, and knowledge transfer channels significantly enhanced the innovation potential of small enterprises. The presence of clusters and technology parks expanded opportunities for creating innovative products and strengthening cooperation between firms and research institutions. The study confirmed that the integration of institutional conditions and economic instruments contributed to higher efficiency of innovation policy in the small business sector.

Keywords: small business, innovative activity, institutional mechanisms, economic mechanisms, national innovation system, clusters, technology transfer, innovation policy.

KIRISH

Zamonaviy iqtisodiy tizimlarning raqobatbardoshligi ko'p jihatdan kichik biznes subyektlarining texnologik yangiliklarga tayyorligi va ularni amaliyotga tatbiq etish qobiliyatiga bog'liq. Kichik korxonalar milliy iqtisodiyotda ishchi o'rinlarining muhim ulushini shakllantiradi, yangi bozor segmentlarini kashf etadi va texnologik o'zgarishlarga tezkor moslashish imkoniyatini yaratadi. Innovatsion salohiyatni ro'yobga chiqarish jarayoni, biroq, bir qator tizimli cheklovlar bilan murakkablashadi: moliyaviy resurslarning chegaralanganligi, institutsional qo'llab-quvvatlash mexanizmlarining nomukammalligi va ilmiy-amaliy aloqalarning yetarli rivojlanmaganligi.

OECD ma'lumotlariga ko'ra, kichik biznes korxonalari rivojlangan mamlakatlarda yalpi ichki mahsulotning 50-60 foizini va bandlikning 60-70 foizini ta'minlaydi [1]. Lekin bir xil ko'rsatkichli iqtisodiyotlarda ham kichik firmalar innovatsion faollik darajasi jihatidan sezilarli farqlanadi: bu farqlar ko'pincha milliy va mintaqaviy innovatsion tizimlarning sifati, moliyalashtirishga kirish imkoniyatlari hamda tartibga solish muhitining sharoiti bilan izohlanadi [2]. Ushbu tafovutlarni tahlil etish innovatsion faollikka ta'sir etuvchi mexanizmlarni tizimli o'rganishni taqozo etadi.

Innovatsion jarayonlarni iqtisodiy nuqtai nazardan o'rganish kichik biznesni texnologik dinamizmning asosiy harakatlovchi kuchi sifatida ko'rib chiqishni taqozo etadi. Bu jihat ayniqsa rivojlanayotgan bozor iqtisodiyotlari uchun ahamiyatlidir: mazkur mamlakatlarda kichik korxonalar bir tomondan resurs cheklovlariga duch kelsa, ikkinchi tomondan innovatsion salohiyat bo'yicha sezilarli imkoniyatlarga ega bo'ladi. Dunyo banki tadqiqotlari shuni tasdiqlaydiki, kichik biznesga moliyaviy resurslarning yetib borishi uning innovatsion faolligini 30-40 foizga oshirishi mumkin [3].

Muammoning institutsional o'lchovi alohida muhim: innovatsiyalar nafaqat moliyaviy resurslar, balki mustahkam huquqiy muhit, mulkiy huquqlarni himoya qilish tizimi va bilimlar tarqatish infratuzilmasi orqali yuzaga chiqadi. Yevropa Ittifoqida kichik biznes strategiyasining asosiy yo'nalishlaridan biri aynan institutsional muhitni yaxshilashga qaratilgan [4]. Milliy innovatsion tizimlar

yondashuviga muvofiq, innovatsiyaning tezligi va sifati ko'p jihatdan tashkilotlar o'rtasidagi bilim almashinuvi va hamkorlik tuzilmalarining takomillashganligiga bog'liq [5].

Ushbu maqolaning maqsadi kichik biznesda innovatsion faoliyat uchun qulay shart-sharoit yaratuvchi institutsional va iqtisodiy mexanizmlarni tahlil etish, ulardagi mavjud cheklovlarni aniqlash hamda amaliy tatbiq imkoniyatlarini ishlab chiqishdan iborat. Tadqiqot o'ziga xos xususiyat sifatida institutsional va iqtisodiy mexanizmlarni bir-biridan ajratmay, ularning o'zaro ta'sir tizimini yaxlit ko'rib chiqadi.

ADABIYOTLAR SHARHI

Innovatsiyalar nazariyasining asosiy g'oyalari Jozef Shumpeterning «ijodiy vayronakorlik» konsepsiyasiga borib taqaladi: yangi texnologiyalar, mahsulotlar va usullar eskirgan strukturalarning o'rini egallash orqali iqtisodiy rivojlanishning asosiy harakatlovchi kuchi bo'lib xizmat qiladi. Oslo qo'llanmasi innovatsiyani mahsulot, jarayon, marketing yoki tashkiliy sohalarida yangi yoki muhim darajada yaxshilangan g'oyani amaliyotga joriy etish sifatida ta'riflaydi [1]. Ushbu keng ta'rif kichik biznesda innovatsion faoliyatni o'lchash uchun metodologik asos sifatida qabul qilinadi.

Bengt-Ake Lundvall tomonidan ishlab chiqilgan milliy innovatsion tizimlar (MIT) nazariyasi davlat institutlari, oliy ta'lim muassasalari, tadqiqot laboratoriyalari va korxonalar o'rtasidagi o'zaro ta'sirni innovatsion faollikning tarkibiy shartlari sifatida ko'rib chiqadi [5]. Ushbu yondashuv kichik biznesga nisbatan qo'llanilganda kichik korxonalarning innovatsion qobiliyati ular joylashgan institutsional muhit - bilim tarqatish kanallari, texnologiya transferi mexanizmlari va tartibga solish tuzilmalari - sifatiga ko'ra shakllanishini ko'rsatadi.

Mintaqaviy innovatsion tizimlar konsepsiyasini ishlab chiqqan Asheim va Gertler kichik biznes uchun geografik yaqinlikning ahamiyatini - yaqin joylashgan klasterlar va sanoat tumanlari doirasida noformalizatsiyalangan bilimlar almashinuvini - innovatsion jarayonlarni jadallashtiruvchi omil sifatida ko'rsatadi [7]. Bu yondashuv innovatsion siyosatni milliy darajadan mintaqaviy va mahalliy darajalarga moslashtirish zarurligini asoslaydi.

GEM (Global Tadbirkorlik Monitori) ma'lumotlariga ko'ra, innovatsion tadbirkorlik faolligi rivojlangan mamlakatlarda rivojlanayotgan iqtisodiyotlarga nisbatan 2-3 baravar yuqori bo'lib, bu farqning asosiy qismi institutsional muhitning sifati, bilimga kirish imkoniyatlari va tijoratlashtirish infratuzilmasining takomillashganligiga bog'liq [6]. Texnologiya transferi tizimlarining mavjudligi kichik korxonalar uchun ayniqsa hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi.

Audretsch va Thurik tadqiqotlari kichik innovatsion firmalarning samaradorligi ko'pincha ular faoliyat ko'rsatayotgan institutsional muhit tomonidan belgilanishini ko'rsatadi: yuqori texnologiyali sektorlarda kichik firmalar innovatsion faollik bo'yicha yirik korporatsiyalar bilan raqobatlasha oladi, ammo bu qobiliyat moliyalashtirishga kirish imkoniyati va mulkiy huquqlarning ishonchli himoyasiga bevosita bog'liq [2]. Ushbu xulosalar kichik biznes innovatsiyalarini

moliyalashtirish bo'yicha maxsus instrumentlarning - venchur kapitali, kreditni kafolatlash mexanizmlari, soliq imtiyozlari - zarurligini asoslaydi.

UNCTAD texnologiya va innovatsiya hisobotida ta'kidlanishicha, raqamli infratuzilmaning rivojlanishi kichik biznes subyektlari uchun innovatsion imkoniyatlarni kengaytirish nuqtai nazaridan muhim omil bo'lib bormoqda: raqamli platformalar orqali kichik korxonalar ilgari faqat yirik tashkilotlarga ochiq bo'lgan bozor segmentlariga chiqish, xalqaro hamkorlik o'rnatish va ilg'or texnologiyalarni nisbatan past xarajat bilan joriy etish imkoniyatiga ega bo'lmoqda [8]. O'zbekiston Statistika agentligi ma'lumotlari ham shu tendensiyaning tasdiqlaydi: kichik korxonalar orasida raqamli vositalarni qo'llovchilar eksport faolligini va innovatsion mahsulotlar ulushini yuqori darajada namoyon etmoqda [9].

UNIDO sanoat rivojlanishi hisobotida institutsional mexanizmlar orasida klaster va sanoat parklari tizimining kichik biznes innovatsion faolligini rag'batlantirishdagi alohida roli qayd etiladi: ushbu formatlar yirik korxonalar bilan subpudrat munosabatlari, bilimlar spillover effektlari va umumiy infratuzilmadan foydalanish imkoniyatini bir joyda ta'minlaydi [10].

METODOLOGIYA

Tadqiqotning metodologik asosini tizimli tahlil yondashuvi, qiyosiy institutsional tahlil va adabiyotlarning meta-tahlili tashkil etadi. Kichik biznesda innovatsion faoliyatni bir tomonlamalikdan qochib o'rganish maqsadida ikki o'lchamli yondashuv qo'llaniladi: birinchidan, institutsional muhitning xususiyatlari va samaradorligi; ikkinchidan, iqtisodiy mexanizmlarning innovatsiya natijalariga ta'siri.

Institutsional mexanizmlarni tahlil etishda Lundvall tomonidan ishlab chiqilgan milliy innovatsion tizimlar (MIT) ramkasidan foydalaniladi [5]. Ushbu ramka kichik biznes subyektlari innovatsion qobiliyatini belgilovchi tashqi omillarni - tartibga solish tizimi, bilim tarqatish infratuzilmasi, moliyalashtirish mexanizmlari - bir butun tizim sifatida ko'rib chiqishga imkon beradi. Yondashuv Asheim va Gertlanning mintaqaviy innovatsion tizimlar nazariyasi bilan boyitiladi, bu esa geografik omillar va klaster tuzilmalarini ham tahlil doirasiga kiritadi [7].

Iqtisodiy mexanizmlarni o'rganishda moliyalashtirish vositalari, innovatsiyalarni rag'batlantiruvchi soliq mexanizmlari va tijoratlashtirish infratuzilmasining ta'sir kanallariga e'tibor qaratiladi. OECD va UNCTAD hisobotlari, Dunyo banki kichik biznes ma'lumotlari hamda O'zbekiston Statistika agentligining rasmiy ma'lumotlari empirik tayanch sifatida ishlatiladi [1], [3], [8], [9]. Qiyosiy tahlil davomida Janubiy Koreya, Finlyandiya, Singapur va Chexiya kabi innovatsion ekotizimlarni muvaffaqiyatli shakllantirgan mamlakatlarda qo'llaniladigan mexanizmlar ko'rib chiqiladi.

Oslo qo'llanmasining to'rtinchi nashri [1] innovatsiyaning o'lchash metodologiyasini beradi: mahsulot innovatsiyasi, jarayon innovatsiyasi, biznes-jarayon innovatsiyasi turlari bo'yicha kichik biznes subyektlarining salohiyati va cheklavlari qiyosiy perspektivada baholanadi. Ushbu klassifikatsiya tahlil

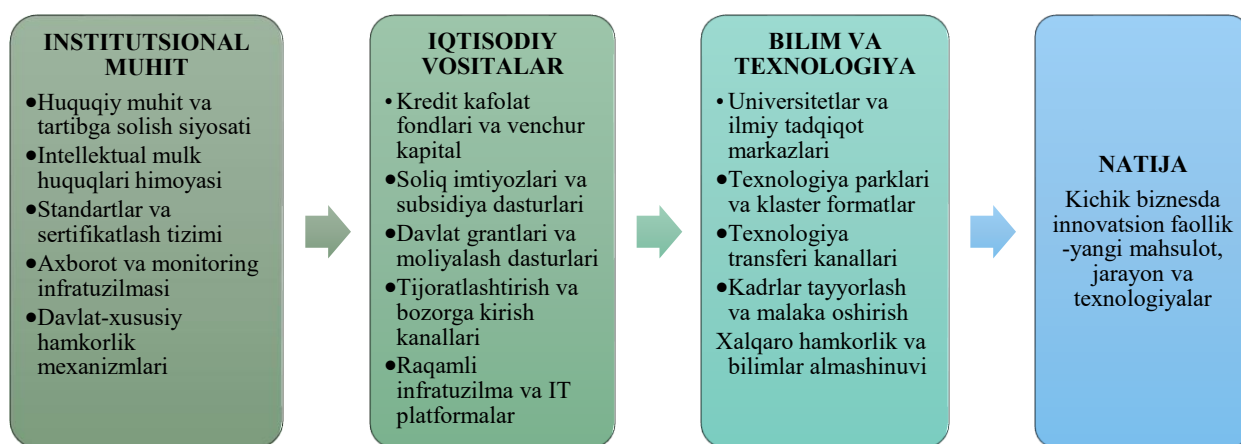
natijalarini tizimlashtirish va amaliy tavsiyalar ishlab chiqish uchun asosiy kategoriyaviy ramka vazifasini o‘taydi.

Adabiyotlarni tizimlashtirish natijasida institutsional va iqtisodiy mexanizmlar ikki asosiy guruhga ajratildi: (a) talab tomonini shakllantiruvchi mexanizmlar - davlat xaridlari, innovatsion standartlar, sertifikatlash tizimlari; (b) taklif tomonini shakllantiruvchi mexanizmlar - moliyalashtirish vositalari, bilim infratuzilmasi, texnologiya transferi kanallari. Ushbu tasnif tahlil va natijalar bo‘limining tarkibiy mantig‘ini belgilaydi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Institutsional mexanizmlarning tizimli tuzilishi

Kichik biznesda innovatsion faoliyatni ta’minlovchi institutsional mexanizmlar uchta o‘zaro bog‘liq darajada shakllanadi: makroiqtisodiy (milliy siyosat va tartibga solish muhiti), mezoiqtisodiy (mintaqaviy innovatsion tizimlar va klaster tuzilmalari) hamda mikroiqtisodiy (korxona darajasida innovatsion salohiyat va bilim menejmenti).

1-rasm. Kichik biznesda innovatsion faoliyatni ta’minlovchi institutsional va iqtisodiy mexanizmlarning integratsion tizimi⁸⁹

Milliy darajada huquqiy muhit belgilovchi ahamiyat kasb etadi: intellektual mulk huquqlarini ishonchli himoya qilish, innovatsion startaplarga soliq imtiyozlari berish va tartibga solish yukini kamaytirish innovatsion faollikni rag‘batlantiradi. GEM ma’lumotlari shuni ko‘rsatadiki, intellektual mulk huquqlari indeksi yuqori bo‘lgan mamlakatlarda kichik innovatsion firmalar soni 40-60 foizga ko‘p bo‘ladi [6]. Tartibga solish muhitining qulayligi Finlyandiya va Singapur kabi mamlakatlarning kichik biznes innovatsiyalari bo‘yicha yuqori ko‘rsatkichlariga erishishida asosiy omillardan biri sifatida qayd etiladi.

⁸⁹ Muallif ishlanmasi

OECD hisobotlari rivojlangan iqtisodiyotlardagi kichik biznes subyektlari innovatsion xarajatlarining 20-35 foizini davlat moliyaviy qo'llab-quvvatlash mexanizmlari - grantlar, kredit kafolatlari, venchur fondlari - orqali qoplanishini ko'rsatadi [1]. Bu ko'rsatkich rivojlanayotgan iqtisodiyotlarda 8-15 foiz darajasida bo'lib, institutsional imkoniyat zichligi muammosini yaqqol namoyon etadi. Dunyo banki tadqiqotlari kichik biznesga moliyaviy resurslarning yetib borishi uning innovatsion faolligini 30-40 foizga oshirishi mumkinligini tasdiqlaydi [3].

Iqtisodiy mexanizmlarning samaradorlik omillari

Iqtisodiy mexanizmlar nuqtai nazaridan moliyalashtirish tizimining tuzilishi hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. Banklar tomonidan beriladigan kredit resurslari kichik innovatsion firmalar uchun garovga nomoddiy aktivlar (patentlar, litsenziyalar, know-how) qabul qilinmaydigan tizimlar texnologik yangiliklarga sarmoya kiritishni qiyinlashtiradi. Bu muammoga qarshi samarali mexanizm sifatida kredit kafolat fondlari ishlaydi - ularning tajribasi Janubiy Koreya, Chexiya va boshqa rivojlangan iqtisodiyotlarda samaradorligini isbotlagan.

UNCTAD tahlili raqamli transformatsiya kichik biznes uchun innovatsion xarajatlarni past saqlab, innovatsion natijalarni oshirish imkonini berishini ko'rsatadi: bulut texnologiyalari, ochiqdagi dasturiy ta'minot va raqamli bozorlar kichik korxonalarning bozorga kirish to'siqlarini pasaytiradi [8]. O'zbekiston Statistika agentligining ma'lumotlariga ko'ra, mamlakatda kichik biznes subyektlarining soni 2020-2023 yillarda sezilarli darajada o'sib, raqamli vositalarni qo'llovchilar ulushi ham ortgan [9]. Bu dinamika raqamli infratuzilmaning innovatsion ekotizim uchun fundament vazifasini ko'rsatadi.

UNIDO hisoboti sanoat parklari va texnologiya parklari formatining kichik biznes innovatsiyalarini jadallashtirish nuqtai nazaridan samaradorligini empirik jihatdan tasdiqlaydi: ushbu formatlarda joylashgan kichik korxonalar innovatsion mahsulot ishlab chiqarish ehtimoli parallel infratuzilma va hamkorlik sharoitida 2.5 baravar yuqori bo'ladi [10].

Mexanizmlar integratsiyasining konseptual asoslari

Yuqoridagi uch o'lcham - institutsional muhit, iqtisodiy vositalar va bilim-texnologiya tizimi - 1-rasmda ko'rsatilganidek yaxlit tizimni tashkil etadi. Ushbu konseptual model shuni ko'rsatadiki, alohida mexanizmlarning o'zi innovatsion faollikni ta'minlashga yetarli emas: institutsional muhitning zaifligini yaxshi moliyalashtirish ham qoplolmaydi, yaxshi moliyalashtirishni esa yetarli bilim infratuzilmasiz qo'llab-quvvatlash qiyin. Uchalasi sinergiya holda ishlagan taqdirdagina tizimiy samara beradi [5].

Qiyosiy tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, Finlyandiya va Janubiy Koreya kabi kichik biznes innovatsiyalarida yuqori ko'rsatkichlarga erishgan mamlakatlarda bu uch blok orasidagi integratsiya ko'p yillik siyosiy investitsiyalar va institutsional islohotlar natijasida vujudga kelgan. Mintaqaviy farqlarni hisobga olgan holda, rivojlanayotgan iqtisodiyotlar uchun ham ushbu tizimni bosqichma-bosqich qurish imkoniyati mavjud - bu yerda xalqaro tashkilotlarning texnik yordam va bilim transferi dasturlari muhim o'rin egallaydi [6], [8].

IMF va OECD qo'shma tahlillari innovatsion salohiyati yuqori bo'lgan kichik biznes sektori bo'lgan mamlakatlarda yalpi ichki mahsulotning o'sish tezligi boshqalarga nisbatan yiliga o'rtacha 1.2-1.8 foiz punktga yuqori bo'lishini ko'rsatadi [1]. Bu esa kichik biznes innovatsiyalarini qo'llab-quvvatlash siyosatining makroiqtisodiy rentabelligini tasdiqlaydi va investitsiyalarning o'zini oqlaydigan strategik yo'nalish ekanligini ko'rsatadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Yuqorida bayon etilgan tahlil bir necha konseptual xulosalarni shakllantirish imkonini beradi.

Birinchidan, kichik biznesda innovatsion faoliyatni ta'minlash alohida vositalar yig'indisi sifatida emas, balki institutsional muhit, iqtisodiy mexanizmlar va bilim infratuzilmasini bir-biri bilan chambarchas bog'lovchi tizimli yondashuv asosida shakllantirilishi zarur. Ushbu uch komponentdan birortasining zaif bo'lishi boshqa ikki komponentning samarasini ham pasaytiradi - bu innovatsion siyosatni ishlab chiqishda tizimli yondashuvni taqozo etadi.

Ikkinchidan, moliyalashtirish mexanizmlarini diversifikatsiya qilish - bank kreditlari, kafolat fondlari, ventur kapital, grant dasturlari va soliq imtiyozlarini maqsadli uyg'unlashtirish - kichik innovatsion firmalarning iqtisodiy qobiliyatini kengaytiradi. Nomoddiy aktivlarni garov sifatida e'tirof etadigan yuridik bazaning yaratilishi kichik innovatsion firmalarning moliyaviy resursga kirishini tubdan yaxshilashi mumkin.

Uchinchidan, texnologiya parklari, klaster formatlar va ilmiy-sanoat hamkorlik platformalarini rivojlantirish kichik korxonalarning bilim spillover effektlaridan foydalanish imkonini beradi. UNIDO va OECD tajribasi shuni ko'rsatadiki, bu formatlar alohida vositalar sifatida emas, balki mahalliy iqtisodiy rivojlanish siyosati bilan integratsiyalashgan holda eng yaxshi natija beradi.

To'rtinchidan, raqamli infratuzilmani kichik biznes innovatsiyalari uchun katalizator sifatida e'tirof etish zarur: ochiq ma'lumotlarga kirish, raqamli muassasaviy xizmatlar va elektron hukumat platformalari ma'muriy xarajatlarni kamaytiradi va innovatsion eksperimentlash uchun shart-sharoit yaratadi.

Beshinchidan, innovatsion faoliyat natijalarini o'lchash tizimi - xalqaro standartlarga mos indikatorlar va monitoring mexanizmlari - siyosat samaradorligini baholash va qarorlar qabul qilish uchun zarur. Oslo qo'llanmasi metodologiyasi ushbu maqsad uchun universal va tasdiqlangan ramka taqdim etadi.

Yuqoridagi xulosalar kichik biznes innovatsion siyosatini yangilash uchun amaliy yo'l xaritasi vazifasini o'tishi mumkin: maqsadli moliyalashtirish vositalarini yaratish, tartibga solish yukini kamaytirish, klaster va texnologiya parklari infratuzilmasini rivojlantirish hamda bilim transferi mexanizmlarini kuchaytirish - bularning barchasi innovatsion ekotizimning mustahkam asosini tashkil etadi. Xalqaro tajriba asosida ishlab chiqilgan ushbu takliflar turli darajadagi siyosatchilar, tadbirkorlarni qo'llab-quvvatlash tuzilmalari va universitetlar hamkorligida amalga oshirilganda eng yuqori natijani beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. OECD/Eurostat (2018). Oslo Manual 2018: Guidelines for Collecting, Reporting and Using Data on Innovation. 4th Edition. OECD Publishing, Paris/Eurostat, Luxembourg. URL: <https://doi.org/10.1787/9789264304604-en>
2. Audretsch D.B., Thurik A.R. (2001). What's new about the new economy? Sources of growth in the managed and entrepreneurial economies. Industrial and Corporate Change, 10(1), 267-315. URL: <https://academic.oup.com/icc/article/10/1/267/657339>
3. World Bank (2022). Small and Medium Enterprises (SMEs) Finance: Improving SMEs' access to finance and finding innovative solutions to unlock sources of capital. URL: <https://www.worldbank.org/en/topic/sme/finance>
4. European Commission (2020). An SME Strategy for a sustainable and digital Europe. COM(2020) 103 final. URL: https://ec.europa.eu/growth/smes/sme-strategy_en
5. Lundvall B.-Å. (Ed.) (1992). National Systems of Innovation: Toward a Theory of Innovation and Interactive Learning. Pinter Publishers, London. DOI: <https://doi.org/10.7135/UPO9781843318903>
6. GEM Consortium (2023). Global Entrepreneurship Monitor 2022/2023 Global Report: Adapting to a New Normal. URL: <https://www.gemconsortium.org/report/gem-20222023-global-report-adapting-to-a-new-normal>
7. Asheim B.T., Gertler M.S. (2005). The Geography of Innovation: Regional Innovation Systems. In: Fagerberg J. et al. (Eds.) The Oxford Handbook of Innovation. Oxford University Press. DOI: <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199286805.003.0011>
8. UNCTAD (2022). Technology and Innovation Report 2022: Catching Technological Waves - Innovation with Equity. URL: <https://unctad.org/publication/technology-and-innovation-report-2022>
9. O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligi (2023). K ichik tadbirkorlik va xususiy tadbirkorlik statistikasi. URL: <https://stat.uz/uz/official-statistics/small-business-statistics>
10. UNIDO (2022). Industrial Development Report 2022: The Future of Industrialization in a Post-Pandemic World. United Nations Industrial Development Organization, Vienna. URL: <https://www.unido.org/resources/publications/flagship-publications/industrial-development-report-series>